

СЕМЕН АЙЗЕНШТЕЙН: КИЯНИН, ВІНАХІДНИК, ПОНЕР РАДІОТЕЛЕГРАФУВАННЯ, ПІДПРИЄМЕЦЬ

До Всесвітнього дня радіо

Антоніна Ферчук

Музей правової охорони інтелектуальної власності

Український інститут інтелектуальної власності

Відзначаючи 13 лютого Всесвітній день радіо, не можна не згадати нашого земляка, радіотехніка, по праву зарахованого до когорти піонерів радіотелеграфії, – Семена Айзенштейна.

Ще в юності, захопившись бездротовим телеграфом, С. Айзенштейн налагодив дома пристрої радіозв'язку системи О. Попова та 1901 року провів у Києві сеанси дії цієї системи.

Син київського купця I гільдії Мовши (Мойсея) Айзенштейна Семен народився 25 січня 1884 року. Освіту здобув у Київському університеті Св. Володимира, потім – у Берлінському університеті та Шарлоттенбурзькому політехнікумі.

Ще першокурсником університету С. Айзенштейн став учасником II Всеросійського електротехнічного з'їзду (1901 рік, Москва). А 1904 року репрезентував винахід «Система одночасного телеграфування та телефонуювання без дротів».

У червні 1905 року С. Айзенштейн подав клопотання про видачу привілею на винахід «Станція передавання для бездротового телеграфу, яка діє трифазним змінним струмом» та 21 червня отримав охоронне свідоцтво № 27312. Правда, позитивних висновків експертів довелося чекати не один рік. Привілей Російської імперії на заявлений винахід видали 30 квітня 1910 року за № 17136. Та молодий винахідник в очікуванні того привілею не сидів склавши руки. За неповних п'ять років підприємливий інноватор не тільки розробив ще декілька винаходів та отримав на них привілеї, але й зумів успішно впровадити низку своїх проєктів.

1905 року С. Айзенштейн організував приватну лабораторію для виготовлення радіоапаратури (лабораторію бездротової телеграфії).

За сприяння київського генерал-губернатора В. Сухомлінова (1909–1915 роки – військовий міністр) наукові дослідження С. Айзенштейна отримали фінансову підтримку, а в Києві та Жмеринці були відведені ділянки, на яких 1905 року розпочали зведення експериментальних радіостанцій.

У Києві радіостанція дислокувалася на території сучасного Печерського району, неподалік Печерської фортеці.

Упродовж 1907–1908 років радіостанції системи С. Айзенштейна успішно пройшли випробування, ставши найпотужнішими в імперії. З допомогою

новозведених станцій був встановлений радіозв'язок «Жмеринка — Одеса — Севастополь».

З 1907 року Семен Айзенштейн провів практичні експерименти з використання незатухаючих коливань дугових ламп. Результати кропіткої роботи винахідника були захищені спочатку охоронними свідоцтвами № 33566 та № 33577 на заявлений винахід «Спосіб збільшення інтенсивності електричних коливань, які здійснюються методом Дудделя» від 21 вересня 1907 року. Майже через 2,5 роки, у січні 1910 року, охоронні свідоцтва обміняли на привілеї Російської імперії № 16674 та № 16675.

1907 року винахідник також проводив випробування польових радіостанцій системи Паульсена. Результати своїх наукових досліджень з радіозв'язку С. Айзенштейн вирішив віддати на суд учасників IV Всеросійського електротехнічного з'їзду (проходив з 25 квітня по 04 травня 1907 року в Києві). 29 квітня на засіданні 5-го відділу «Техніка слабких струмів» С. Айзенштейн виступив з доповіддю «Станції бездротового телеграфування великої сили». Доповідач запропонував систему бездротового принципу передавання інформації, яка базувалася на «утилізації електричних коливань для передачі дії електроструму без дроту». Головною особливістю запропонованої доповідачем системи було використання багатозначних струмів. Система, за твердженням автора, могла використовуватися для багаторазової передачі депеш, недоступних для перехоплення противником. Доповідь була схвально сприйнята учасниками з'їзду.

Того самого року на пропозицію військового відомства молодий радіоінженер перевів свою лабораторію до Санкт-Петербурга, заснувавши 1908 року Товариство бездротових телеграфів і телефонів системи С. Айзенштейна. Це була перша в імперії компанія, яка спеціалізувалася на розробці та виробництві радіотехніки.

Ще одна інновація Семена Айзенштейна – «Спосіб герметичного закривання металевих посудин з внутрішнім вакуумом» – була зареєстрована в лютому 1908 року (охоронне свідоцтво № 34770) та підтверджена привілеєм Російської імперії № 15987 від 30 вересня 1909 року.

Після реорганізації в липні 1910 року засноване С. Айзенштейном товариство стало акціонерним та отримало назву «Російське товариство бездротової телеграфії та телефонів» (РТБТ і Т). До складу правління РТБТ і Т увійшов і власник 20 % акцій, підприємець, винахідник і лауреат Нобелівської премії 1909 року Гульєльмо Марконі. Товариство

активно співпрацювало з англійською компанією «Marconi», зокрема з обміну патентами на винаходи. Упродовж 1908–1909 років РТБТ і Т збудувало радіозавод. 1910 року зусиллями товариства, очолюваного

Айзенштейном, за його проєктами, розробленими 1908 року, у Севастополі була збудована потужна дугова радіостанція. Упродовж 1914–1915 років на основі розробок С. Айзенштейна РТБТ і Т збудувало ще три потужні іскрові радіостанції.

У лабораторії РТБТ і Т 1914 року були створені одні з перших у Російській імперії радіолампи («катодне реле») та радіоапаратура.

1915 року в лабораторії РТБТіТ проводилися експерименти радіозв'язку на довгих хвилях з підводними човнами.

1916 року РТБТіТ налагодило виробництво радіопеленгаторів, які дозволяли пеленгувати радіостанції.

Після невдалих спроб співробітництва з радянською владою, арештів, звинувачень у шкідництві С. Айзенштейн 1922 року емігрував до Великобританії. В еміграції він працював на фірмі «Marconi». За дорученням фірми в 1922–1935 роках займався будівництвом радіотехнічних підприємств у Польщі, потім у Чехословаччині.

1947 року С. Айзенштейн заснував власну компанію «English Electric Valve Co. Ltd», яку очолював по 1955 рік включно.

Земний шлях Семена Айзенштейн завершив 3 вересня 1962 року.

Винахідницьку долю Семена Айзенштейна сміливо можна назвати втіленням формули щастя винахідника, виведеної на початку ХХ століття філософом

П. Енгельмейєром:

творчий геній + необхідні знання + майстерність + комерційна жилка + знання людей та вдача = щастя винахідника.

Прикметно, що 1951 року, під час реконструкції зруйнованого Хрещатика та прилеглих до нього територій, на місці колишнього Музичного провулку, де стояв будинок родини Айзенштейна, спорудили будинок Держтелерадіо.

-